

Notatki z historii Galicji

Przedstawię dziś niektóre karty z historii naszej Galicji, gdzie urodziliśmy się, dojrzewialiśmy, gdzie mieszkamy nadal i pracujemy...

PETRO HAWRYŁYSZYN

Królestwo Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim i Księstwem Oświęcimia i Zatoru (po niemiecku: Königreich Galizien und Lodomerien mit dem Großherzogtum Krakau und den Herzogtümern Auschwitz und Zator) – było Krajem Koronnym, powstałym na terenach królestwa Ruskiego i województwa ruskiego, jako część składowa imperium Habsburgów w latach 1772–1918.

Popierwszym rozbiorem Rzeczypospolitej w 1772 r. ziemie te odeszły do monarchii Habsburgów. Główne pertraktacje rozbiorowe toczyły się w Petersburgu. Caryca Katarzyna II pragnęła otrzymać Galicję dla siebie, ale uległa naciskom króla Prus Fryderyka II. Przejął on od Austrii większą część Śląska i pragnął w jakiś sposób straty te carycy zrekompensować – kosztem Galicji.

Oficjalnym powodem przejęcia Galicji przez Austriaków była krótka przynależność w XIII w. Księstwa Halicko-Włodzimierskiego do korony węgierskiej (tzw. Św. Stefana). Warto zaznaczyć, że Habsburgowie przyłączali do swej monarchii kolejne tereny nie przez podboje, lecz przez mariaże dynastyczne. Ziemie korony św. Stefana zostały również przejęte w drodze spadkowej, co dawało oficjalne prawo władania nimi.

5 sierpnia 1772 r. w Petersburgu przedstawiciele Imperiów Rosyjskiego i Austriackiego oraz Królestwa Prus podpisali I rozbiór Rzeczypospolitej. Cesarzowej Marii Teresie Habsburg w udziale przypadły województwa ruskie, bełskie, pow. czerwonogrodzki woj. podolskiego i miasto Zbaraż z okolicami. Natomiast po III rozbiórze Rzeczypospolitej do Austriaków odeszły dodatkowo część Podlasia i Ziemi Chełmskiej oraz Kraków i część ziem nad Wisłą. Te tereny uzyskały nazwę Galicji Zachodniej i po latach stały się areną walk pomiędzy Francją, Austrią, Rosją i Prusami.

Historyk Petro Kraluk pisze: „Odpowiednio do umowy pokojowej podpisanej 14 października 1809 r. w wiedeńskim pałacu Schonbrunn, Austriacy utracili Galicję Zachodnią, którą przyłączono do utworzonego przez Napoleona Księstwa Warszawskiego. Rosja otrzymała natomiast okręgi tarnopolski i zaleszczycki, chociaż pretendowała na całą Galicję Wschodnią. Napoleon był temu przeciwny. Po Kongresie Wiedeńskim

HERB KRÓLESTWA GALICJI I LODOMERII

CESARZOWA MARIA TERESA (1759), MAL. MARTIN VAN MEYTENS

1814–1815 Austriakom zwrócono te okręgi, a granicę pomiędzy Austrią i Rosją ustalono na rzece Zbrucz.

W ten sposób powstał Kraj Koronny ze stolicą we Lwowie. Kraków natomiast dołączył do Kraju dopiero w 1846 r. Wcześniej posiadał tytuł „wolnego miasta”.

Etnicznie Galicję można było podzielić na polską (Zachodnią) i ukraińską (Wschodnią) część. Pomimo przewagi ludności ukraińskiej na części wschodniej, odgrywająca rolę polityczną szlachta – jak zresztą i na Ukrainie Prawobrzeżnej – była polska lub asymilowaną do kultury polskiej. Ludność ukraińska zamieszkiwała głównie wioski

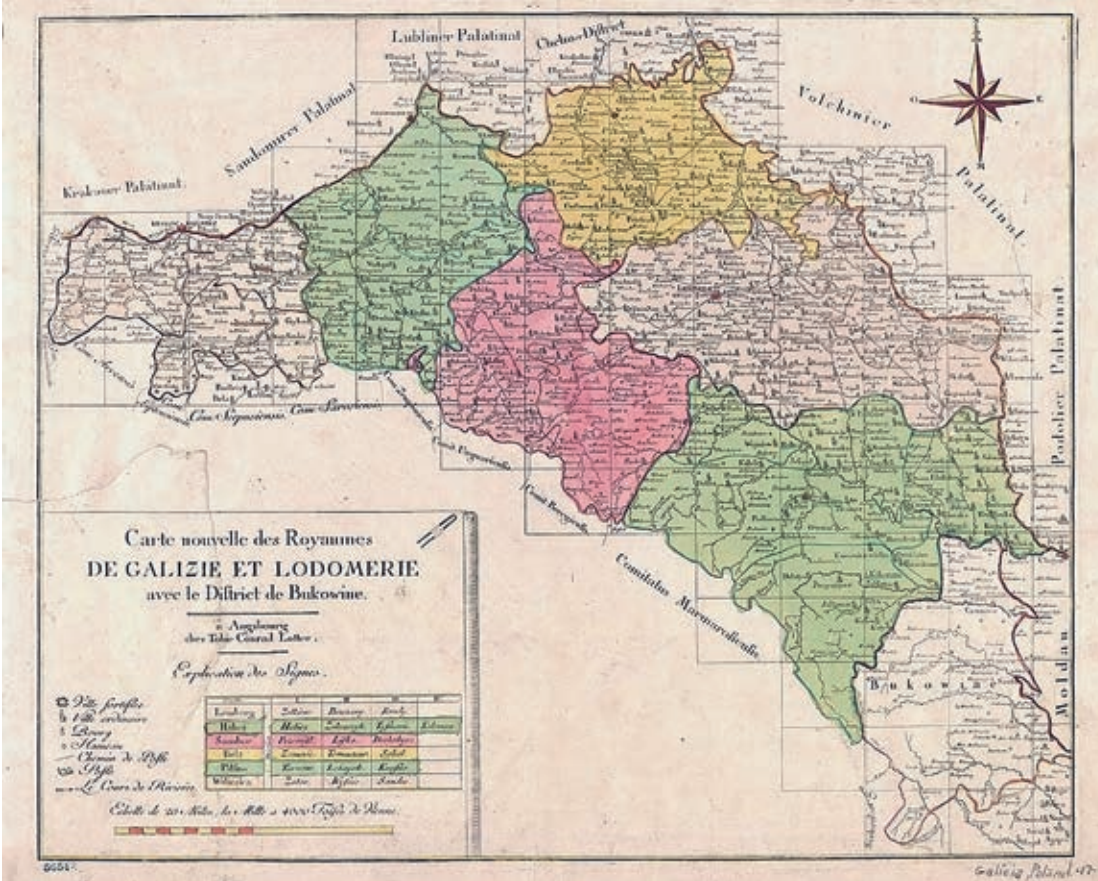
MAPA KRÓLESTWA GALICJI I LODOMERII Z 1775 R. NA ŻÓŁTO OZNACZONA JEST RUŚ CZERWONA (RUSSIA RUBRA), NA ZIELONO – MAŁOPOLSKA (POLONIA MINOR), NA CZERWONO KSIĘSTWO OŚWIECIMIA

i miała swoich przedstawicieli wśród duchowieństwa greckokatolickiego. Ci ostatni pełnili rolę swego rodzaju arystokracji narodowej, którą Ukraińcy utracili w zawirowaniach historycznych. To właśnie ukraińscy seminarzyści założyli pierwszą organizację narodową pod nazwą „Ruska trójca”. Kulturowo wśród nich tradycyjny język cerkiewno-słowiański. Byli również przeciwni używaniu potocznego języka ukraińskiego w literaturze. W życiu codziennym przedstawiciele tego duchowieństwa posługiwali się językiem polskim.

Wśród Polaków sytuacja językowa była odmienna. Pomimo, że kościół katolicki w liturgii wykorzystywał łacinę, język polski wśród parafian używany był stale. Po polsku rozmawiano na codzień, również w urzędach, używano go także w „wysokiej” literaturze.

Petro Kraluk pisze: „Polacy w Austrii, jak i w innych państwach, do składu których

weszły ich ziemie, starali się tworzyć (i to z sukcesem) swe instytucje kulturalne czy organizacje społeczne. Na przykład – taką wpływową instytucją w Galicji stało się Ossolineum, założone we Lwowie przez hrabiego Maksymiliana Ossolińskiego w 1817 r. w budynkach dawnego klasztoru karmelitek trzewickich jako biblioteka prywatna. Z czasem jej zbiory wzbogaciły kolekcje rodowe Lubomirskich, Skarbów, Sapiehów i innych magnatów. W 1827 r. biblioteka Ossolineum przekształciła się w Zakład naukowy „Ossolineum”. Chociaż Ukraińcy również mieli swój udział w działalności Ossolineum i pracowali w nim, to nastawione było ono głównie na zachowanie i utrwalenie polskości. Z czasem pojawił się ukraiński konkurent Ossolineum – Towarzystwo im. Szewczenki. Powstało o wiele później, bo w r. 1873, a od r. 1892 stało się Towarzystwem naukowym, swego rodzaju ukraińską akademią nauk”.

ADMINISTRACYJNY PODZIAŁ KRÓLESTWA GALICJI I LODOMERII, LATA 1777-1782

Warto zaznaczyć, że w procesach narodotwórczych Ukraińcy pozostawali w tyle za Polakami. Ale jednak to właśnie Galicja w II połowie XIX w. stała się „ukraińskim Piemontem” – głównym centrum ukraińskiej myśli narodowej. Konkurując z Polakami, Ukraińcy wiele inicjatyw zapożyczyli od nich. Przykładem może służyć chociażby ukraińskie towarzystwo „Sokil”, założone na wzór polskiego „Sokoła”.

Oprócz Polaków i Ukraińców dużą część ludności stanowili Żydzi, zamieszkujący głównie miasta i miasteczka. Po przyłączeniu Galicji do Austrii napłynęło tu wielu niemieckich i austriackich urzędników. Pomimo nieznaczej ich liczby, dzięki swoim stanowiskom, byli dość wpływową grupą ludności.

Lwowski historyk Jarosław Hrycak zaznacza: „Galicja była największą prowincją imperium austriackiego. Ale, jak się wydaje, Austrii nigdy nie udało się efektywnie „połknąć” tego kęsa. Dla austriackich urzędników i intelektualistów (nawet wśród tych, mających galicyjskie pochodzenie) Kraj w ciągu całego XIX w. był biedną i zacofaną prowincją – „pół Azją”, dokąd wysyłano mniej obrotnych kolegów, mających uchybienia w służbie państwowej lub wojskowej. Wrażenie austriackich urzędników o społeczeństwie galicyjskim po przyłączeniu Kraju było zdecydowanie negatywne. Zastali tu anarchię i presję ze strony polskiej szlachty, zupełne zubożenie i moralny upadek zwykłych mieszkańców. Pierwszym zadaniem rządu austriackiego było zaprowadzenie porządku i dyscypliny społecznej. Maria Teresa i jej syn Józef II (1780–1790) prowadzili „modną” w tamtych czasach politykę „oświecenia”, której podstawową zasadą było uzależnienie potęgi państwa od szerzenia wykształcenia i wszelkich swobód wśród poddanych. W Galicji koncentrowało się to głównie na osłabieniu pozycji polskiej szlachty, źródła anarchii i intryg antypaństwowych”.

Na podstawie:

- Грицак, Ярослав Йосипович. Нариси з історії України: формування української модерної нації. Київ: Генеза, 2000. 249 с.
- Дейвіс Норман. Боже ігрище: історія Польщі; пер. з англ. П. Тарашук. К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2008. 1080 с.
- Кралюк П. Українці і поляки. 1000 років (не)порозуміння. Харків, Фоліо, 2021. 317 с.
- Польща – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича; пер. з пол. Івана Сварника; Ін-т нац. пам'яті, Коміс. переслідування злочинів проти пол. народу. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с.